

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 8. juni 1954 kl. 9.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var: Hambro, Bøyum, Smitt Ingebretsen, Gerhardsen, Johan Wiik, Finn Moe, Sundt, Hegna, Røiseland, Selvik, Reidar Carlsen, Wikborg, Strøm, Hønsvald, Frogner (for Vatnaland), Bondevik (for Hareide), Kjøs, Ingvaldsen og H. Torp.

Av Regjeringens medlemmer deltok statsrådene Lange, Langhelle og Kai Knudsen.

Dessuten var tilstede: ekspedisjonssjef Sivert Nielsen fra Forsvarsdepartementet, ekspedisjonssjef Thore Boye fra Utenriksdepartementet og generalløytnant Lambrechts.

Formannen: Som det er kjent fra innkallelsen, i all fall for dem som har sett den listen som gikk rundt, er dette møte innkalt for å drøfte spørsmålet om å godta et amerikansk tilbud om å overta en ving dagjagere. Jeg beklager at møtet har måttet innkalles på en så ubeleilig tid om tirsdag etter pinse kl. 9. Men slik som Stortingets arbeidsordning var lagt opp, og da det på den annen side hastet med denne sak, var det ikke mulig å gjøre det på noen annen måte.

Med disse innledende bemerkninger tror jeg jeg med en gang gir ordet til forsvarsministeren, som vil redegjøre for saken.

Statsråd Langhelle: Den sak som jeg skal redegjøre for i dag, har jo en viss forhistorie, og kanskje, særlig av hensyn til de nye medlemmer, er det vel riktig å nevne den kort før jeg går løs på selve saken.

Våren og sommeren 1952 drøftet Regjeringen med den utvidede utenrikskomite spørsmålet om et amerikansk tilbud om å plasere en ving med jagerfly i Norge, og man tenkte seg den gang på alliert hold at vingen skulle stasjoneres på den nye flyplass som skulle bygges i Vestfold, det som er blitt Torp flyplass. Etter rådslagning med komiteen tok Regjeringen det standpunkt at den sa nei til dette tilbud. Men samtidig gikk den inn for at flyplassen i Vestfold, Torp flyplass, allikevel burde bygges, og etter konferanse med de allierte myndigheter i NATO lyktes det å finne fram til en slik løsning at Torp flyplass ble fellesfinansiert, uten at det til godkjenningen ble knyttet noen forutsetning om at det skulle stasjoneres amerikanske fly der når flyplassen var ferdig. Om dette standpunkt var det overensstemmelse mellom komiteen og Regjeringen.

Men det ble den gang fra komiteens side uttalt at Regjeringen fortsatt burde ha til observasjon mulighetene for å styrke det norske flyvåpen, idet det var en alminnelig oppfatning at nettopp det å styrke flyvåpenet ville være et effektivt bidrag til styrke landets forsvarsmuligheter i det hele.

Under rådsmøtet i desember i fjor hadde jeg en samtale med den assisterende forsvarsminister for internasjonale militære saker i den amerikanske regjering, Frank Nash, og han kom da med to antydninger:

Den ene var en ny variant av fredstidsstasjonering. Den gikk ut på at en av de nye vingene som sattes opp i De Forente Stater, skulle sende en av sine skvadroner til Norge. Den skulle være her fire måneder. Så ble den avløst av en ny skvadron, som også var her fire måneder, og så vingens tredje skvadron i de fire siste måneder, slik at i løpet av et år ville hele vingen oppholde seg en viss tid i Norge. Dette ville være en løsning som naturligvis ville føre mindre ulemper med seg enn den løsning som var antydning i 1952, da en ving til enhver tid skulle være stasjonert i Norge, med alt det som følger med en ving av utstyr, familieleiligheter og andre ting. Denne vingen skulle ha sin permanente base i De Forente Stater men til enhver tid ha en av sine tre skvadroner i Norge på besøksbasis. Det var den ene antydningen som Frank Nash kom med. Det var for så vidt politisk sett det samme problemet, men i redusert målestokk og med færre praktiske ulemper enn den antydningen som forelå i 1952. Regjeringen mente derfor at de samme betenkeligheter som gjorde seg gjeldende overfor det opprinnelige tilbud i 1952, ville kunne gjøres gjeldende også overfor denne løsning.

Frank Nash antydning da en annen løsning, og det var den at De Forente Stater ga oss alle de flyene som hører til en ving, gratis, samt en rimelig mengde reservemateriell og gratis utdanning i all fall av pilotene. Dette siste tilbudet, som har fått navnet Nash-tilbudet, har Regjeringen overveid, det har også vært utredet på militært hold, og det er dette tilbudet som Regjeringen i dag gjerne ønsker å orientere komiteen om.

En slik ving omfatter 75 fly delt i tre skvadroner hver på 25 fly. Den type fly det her gjelder, dagjagere av type F 86, E, tilhører samme familie som de nattjagere vi nå i nær fremtid kommer til å få, F 86 K. Den militære vurdering går ut på at det for å få et vel avbalansert luftforsvar ville være meget gunstig om vi kunne få dagjagerne.

Jeg vil da gjerne minne om den målsetting som nå gjelder for utbyggingen av norsk flyvåpen. Den målsettingen bygger på Lisboa-anbefalingene fra februar 1952, og er lagt fram for Stortinget i St.prp. nr. 111 for 1952. Målsettingen der er 6 skvadroner, 150 fly av typen F 84. De kalles i terminologien «Fighter Bombers», det er jager-bombefly. Det er den flytypen vi har sett over hodene på oss nå de siste par årene. Av den typen skal det, som nevnt, bygges opp 6 skvadroner på tilsammen 150 fly. Den målsettingen vil være nådd pr. 1 juli i år. Dessuten inngår det i målsettingen 2 nattjagerskvadroner på tilsammen 50 fly. Der er det ikke levert noen fly enda, men vi har bindende tilsagn om den første skvadron og vi håper den andre skvadronen vil bli tatt med på et senere hjelpeprogram, programmet for 1955-56. Nattjagerne, som altså er en del av programmet, ventes levert i tiden oktober 1955 til mars 1956. Da vil vi altså ha 6 skvadroner med jagerbombefly og 2 skvadroner med nattjagere. Men vi mangler den typiske avskjæringsjageren, og det er den typen vi nå har tilbud om gjennom den antydningen som er gitt av Frank Nash.

I tillegg til disse 200 jagerfly i første linje har så flyvåpenet en del andre fly, Dakota, Catalina, helikoptere osv.

Det er en ting som er helt på det rene, og som jeg gjerne vil presisere, og det er at det amerikanske tilbud forutsetter at denne vingen med jagere kommer på toppen av den målsetting som nå er gitt. Vi kan altså ikke kutte ut noen av de 200 jagerfly og putte inn dagjagere i stedet. Vi må beholde de 6 skvadroner med jagerbombefly og de 2 nattjagerskvadroner, og på toppen av det må vi så i tilfelle ta denne dagjagervingen på 3 skvadroner.

Under drøftelsene her i 1952 var det flere av komiteens medlemmer som antydte at det norske flyvåpen selv skulle gå til en utvidelse. Det ville være en måte å styrke flyvåpenet på som ikke kom i kollisjon med den basepolitikk som var lagt fast. Den gang forelå det imidlertid ikke noe slikt tilbud, og det å anskaffe 75 jagere for norsk regning anså vi for å være utenfor vår økonomiske evne. I dag er det antydte at det er mulig å få disse flyene, og for så vidt foreligger det nå en ny situasjon.

Om vi tar mot et sådant tilbud, som i seg selv representerer kanskje en 250 mill. kroner, om man tar hensyn til flyene selv, til reservemateriellet og til flyvernes utdanning, vil det naturligvis likevel medføre visse problemer for flyvåpenet og for det norske forsvar i det hele. Der er for det første et personellproblem. Man regner med at det å si ja til vingen vil føre til et økt behov for personell som er anslått til 960 mann. Men av dette tallet på 960 er bare 254 egentlig utskrivningsstyrke, så den økte utskrivningsstyrke til flyvåpenet vil være begrenset til 254. Men det må ansettes folk, befal og sivile og utskrivningsstyrken, befalet plus de sivile vil til sammen komme opp i 960 mann.

Dessuten følger det omkostninger med, det er klart. Det er visse engangsutgifter, som er anslått til 18,7 mill. kroner. 2/3 av disse omkostninger vil gå til byggearbeider, og en del vil gå til utstyr og til mottagelse av materiellet. Dette var engangsutgifter. Men dessuten vil det å overta vingen føre til et økt driftsbudsjett for flyvåpenet. Det er regnet med at hver skvadron vil komme på 11,6 mill. kr. pr. år. 3 skvadroner vil da koste 34,8 mill. kroner.

Det å ta mot vingen reiser altså problemer både om personell og om økte driftsutgifter. Flyvåpenet, Den militære sjefsnemnd og Forsvarsstaben har sett på disse problemene.

Flyvåpenet mener det er både ønskelig og mulig å ta mot vingen, og at det personellproblem som her reiser seg, ikke er uovervinnelig. Spørsmålet om penger, om driftsbudsjett er ikke endelig klarlagt enda.

Sjefsnemnda har også behandlet spørsmålet og konkluderer med å tilrå at de norske myndigheter sier ja til dette tilbud, og forsvarsstaben har foretatt den samlede vurdering av de problemer som knytter seg til spørsmålet. Jeg tror jeg vil referere sjefen for Forsvarsstabens uttalelse. Han konkluderer med følgende:

«Vi trenger dagjagere i tillegg til de to nattjagerskvadroner som inngår i den nåværende målsetting, for å kunne beskytte våre viktigste befolkningssentra, sivile og militære anlegg, kommunikasjoner m.v.

Dagjagerne vil bety en vesentlig styrkelse av invasjonforsvaret i den militært sett viktigste landsdel, det sentrale Østland.

Muligheten for å oppnå alliert støtte i krig vil være direkte avhengig av vår egen evne til å kunne holde et rimelig forsvar i luften.

Vi oppnår ved de tre dagjagerskvadroner en forbedring av våre forsvarsmuligheter med en relativt beskjeden økning av driftsutgiftene. Vi kan neppe oppnå tilsvarende militære fordeler for den samme utgift på noe annet område.

Hvis vi ikke benytter tilbudet på disse dagjagere nå, har vi ingen sikkerhet for at vi vil få et lignende tilbud senere. Anskaffelse av dagjagerfly for nasjonale midler i den skala det her er tale om, overstiger åpenbart vår økonomiske evne.

Hvis vi ikke aksepterer det foreliggende tilbud, vil antallet av effektive jagerfly i våre oppsetninger reduseres meget sterkt fra det tidspunkt våre F 84 begynner å bli foreldet, antakelig fra 1959. Det er kanskje mulig at vi senere vil få erstatning for F 84, men det vet vi i alle fall svært lite om i dag.

Oppsettingen av de 3 dagjagerskvadroner vil få betydning for spørsmålet om basering av allierte flystyrker på norske flyplasser. Jo sterkere vi bygger ut vårt eget flyvåpen, jo mindre vil behovet være for fremmede baser på norsk område.»

Jeg skal kanskje også referere Sjefsnemndas vedtak. Det lyder slik:

«Sjefsnemnda var enig i at det var ønskelig å akseptere tilbudet om en jagerving.

Mulighetene for innsparing av det nødvendige beløp på Forsvarets driftsbudsjett undersøkes nærmere av Forsvarsstaben i samarbeide med forsvarsgrenene.»

Hvis vi sier ja til tilbudet om en ving dagjagere, er det tanken å plasere denne vingen på Rygge flyplass. Det å si ja til vingen fører ikke til noe økt behov for flyplasser. Med de flyplassene som nå bygges ut, vil vi kunne anbringe de fly vi har, og de fly vi får.

Mulighetene for innsparing på andre deler av driftsbudsjettet har vi sett på uten at vi er kommet fram til noen løsning. Den årlige driftsutgift vil, som jeg nevnte, bli om lag 35 millioner kroner. Det driftsbudsjett som Stortinget for kort tid siden vedtok, for neste år, er på 716 mill. kroner. Av driftsbudsjettet representerer således de 35 millioner mellom 4 og 5 %, og det er Regjeringens standpunkt at i tilfelle bør så vidt mulig omkostningene ved driften av en ving med dagjagere innpasses i det driftsbudsjett som vi nå har, om nødvendig ved å skjære ned andre steder.

Til slutt skal jeg kanskje tilføye at det foregår akkurat nå en militær omvurdering i NATO-myndighetene, et arbeid som i øyeblikket drives av SHAPE's såkalte New Approach Study Group, og vi må vente at det i løpet av dette året foreligger resultater av den undersøkelse som nå foregår. Det er mulig at den vil føre til det resultat at den målsetting som vi og andre land har, bør revideres, og om vi sier ja til denne dagjagervingen, bør vi formodentlig knytte til den reservasjon at

vi vil ta spørsmålet opp påny om resultatene av den undersøkelse New Approach Study driver, skulle gi grunn til det. Det er en reservasjon som amerikanerne for sin del finner naturlig og fullt ut akseptabel.

Situasjonen i dag er altså den at vi har fått en slik antydning om økt materiell hjelp gjennom Frank Nash. Han har siden forlatt sin stilling i regjeringen, men tilbudet står fremdeles ved makt. Før Regjeringen gikk videre med denne sak – og i grunnen har nå Regjeringen utspillet – det er opp til oss å ta initiativet nå – ville den gjerne, i likhet med hva som skjedde i 1952, legge saken fram for den utvidede utenrikskomite og drøfte saken med den. Det er ikke sagt – jeg tror jeg vil si det så forsiktig – at vi med 100 % sikkerhet vil få denne vingen. Men det er her gitt en antydning til et forslag, og det er en mulighet for at vi kan få den hvis vi griper til og nå tar saken opp i mer offisielle former med de amerikanske myndighetene.

Til slutt bare en ting om selve timeplanen, om vi skulle si ja. Som jeg nevnte, vil vi pr. 1 juli i år ha de 6 jagerbombeflyskvadronene, 150 fly. Så nevnte jeg at vi ville få nattjagere, 50 stykker, i tidsrommet oktober 1955 – mars 1956. Når det gjelder disse dagjagere, ville det være ønskelig at vi fikk den ene skvadron før vi fikk nattjagerne, og de to siste etter den tid da nattjagerne er mottatt, d.v.s. etter 1. juli 1956.

Harald Torp: Får jeg lov å spørre: Hva er Regjeringens standpunkt til dette spørsmål?

Statsråd Langhelle: Regjeringens standpunkt er at vi bør si ja.

Formannen: Jeg skal få takke statsråden for redegjørelsen, og vil høre om noen forlanger ordet.

Røiseland: Så vidt eg skjønner, vil dette spørsmålet ikkje skapa nokre utarikspolitiske vanskar, det blir eit økonomisk spørsmål for oss. Men då melder straks eit nytt spørsmål seg: Er dette berre det fyrste steget, og vil det koma andre etterpå? No skal denne vingen leggjast på Rygge. Men korleis meiner Regjeringa det går når ein får ferdig Andøya? Må ein ikkje rekna med at NATO då vil seia at *der* blir det eit tomrom, slik at vi må ha ein ving der òg? Det kan vera grunn til å sjå dei to ting i samanheng, for det blir på sett og vis ei stor omframtyngsel på forsvaret vårt, dette.

Hambro: Forsvarsministeren uttalte at da vi drøftet spørsmålet i 1952, fant vi at det var umulig å skaffe fly. Men det spørsmål som var reist i 1952, var ikke det. Det var om det var mulig å skaffe mannskaper til de flyene, og det ble den gang uttalt at det var ikke mulig å få skrevet ut den styrke som var nødvendig. Det var Sven Nielsen som uttalte det. Jeg vil gjerne vite om forholdene i så henseende nu har endret seg, om man altså nu makter å skaffe de mannskaper som er nødvendige.

Hva angår selve det spørsmål som er reist av Regjeringen, da er det jo uhyre vanskelig å ta noe endelig og bindende standpunkt til det for de enkelte medlemmer

av komiteen her i dag. Jeg må si at jeg umiddelbart er enig med Regjeringen i dens syn på saken.

Det er også et hensyn som forsvarsministeren ikke nevnte, men som muligens utenriksministeren vil være enig med meg i. Det er det beklagelige inntrykk som det ville gjøre i Amerika om vi skulle avvise denne antydning. Der har det jo ikke alltid vært udelt begeistring over forsvarsvilligheten hos de andre NATO-land, og hvis man sier nei til et tilbud så generøst som dette, vil det formodentlig kunne få ganske langtreckende virkninger. Det ville være menneskelig og det ville være politisk forståelig om det fikk det.

Hvorvidt denne sak vil ha noen direkte innflytelse på spørsmålet om utnyttelsen av Andøen, tør jeg ikke ha noen mening om. Det synes meg ikke å være logisk innlysende at vi må ha en ving på Andøen fordi vi får en ving i Rygge. Jeg har alltid vegret meg ved den oppfatning av politisk logikk som Hjalmar Söderberg har definert i de ord: «Det är många svenskar som tror at när de tagit biljet från Malmö til Stockholm, måste de fara ändå til Haparanda.» Det er jeg altså i dette tilfelle ganske uvillig til. Men hvis Luftfartsjefen mener at dette vil nødvendiggjøre en ving på Andøen, er det best vi får beskjed om det med en gang, for det volder visse vanskeligheter rent psykologisk hvis man kommer med store planer som man tar i små stykker, og så på et senere tidspunkt sier at det vi da gjorde, nødvendiggjør det og det. Derfor kan det være nyttig å få det klarlagt.

Men med alle mulige forbehold vil jeg altså, siden Regjeringen forelegger dette spørsmål her, si som en personlig oppfatning – vi har jo ikke hatt anledning til å drøfte det oss imellom - at jeg rent umiddelbart og instinktivt vil se saken slik som Regjeringen har sett den etter forsvarsministerens opplysning her.

Kjøs: Jeg vil nevne i tillegg til det som har vært sagt før om stillingen i 1952, da dette var oppe, at den gang kom også inn den begrensede kapasitet som Flyvåpenet den gang hadde til å sette opp nye skvadroner. Det var jo da stillet opp et program som lå i overkanten av det Flyvåpenet den gang kunne klare, og da å ta en ving på 3 skvadroner i tillegg, det var jo ikke ansett som mulig den gang.

Med hensyn til situasjonen i dag er jeg helt enig i det som har vært framholdt av forsvarsministeren, at vi har ikke et avbalansert flyvåpen med den oppsetning og den målsetting vi har. Det tror jeg denne komites medlemmer og militærkomiteens medlemmer fikk et meget sterkt inntrykk av ved den redegjørelse som ble gitt i fellesmøtet, av forsvarsministeren og baketter av sjefen for Flyvåpenet. F 84 er utmerket til sitt bruk, det har vi fått sjefen for Flyvåpenets uttalelse om, og nattjagerskvadronene vil være meget fremragende til sitt bruk, men de skal jo ikke slites ut om dagen. Det vi mangler om dagen, er akkurat det forsvarsministeren nevnte, avskjæringsjagere, dagjagere, som vi vil få ved denne ving. Og det er vel ingen tvil om – ja, det er vel så opplagt at det nesten ikke er nødvendig å si det, at vårt flyvåpen er utilstrekkelig til forsvar av landet ved et angrep, og derfor går også hele vår innstilling ut på at i samme øyeblikk noe hender, så skal de allierte være på pletten øyeblikkelig. Men det er jo det å si, og det er også innlysende, at det er ikke så trygt som det at vi har flyene her på forhånd. Derfor tror jeg det er helt riktig det

som ble sagt av forsvarsministeren, at med denne vingen er en vesentlig del av spørsmålet om basering av fly her hos oss løst, og det betyr jo svært meget, så fremme i diskusjonen som basepolitikken stadig er hos oss. Men det jeg legger aller mest vekt på, er at ved å få denne ving på 75 fly, moderne, av de beste jagerfly som kan skaffes nå, så får vi et avbalansert flyvåpen som kommer opp imot det vi trenger i forsvaret av landet.

Med hensyn til det det fører med seg av økonomiske omkostninger, så har jeg sett det slik når jeg har reflektert over dette spørsmål – og det må jeg si jeg har gjort ganske meget fordi det er et overordentlig viktig spørsmål i vårt forsvar – at det vi kan bruke til forsvaret, det må vi bruke til det som er mest effektivt i landets forsvar, og etter den vurdering de sakkyndige har av dette spørsmål, er det ingen tvil om, at nettopp denne jagerving er det vi trenger aller mest, og det som er mest effektivt for oss. Og da mener jeg det vil være riktig å søke å passe inn driftsutgiftene for denne vingen innenfor det driftsbudsjett som vi ellers ville ha og mener at vi kan klare. Jeg er ikke et øyeblikk i tvil om at det vil være det riktige av oss å gjøre.

Som min personlige oppfatning vil jeg si at jeg er enig i Regjeringens syn på at man bør ta imot dette tilbudet. Hvor man skal skjære ned, er det jo ikke mulig å si nå, det må utredes slik som forsvarsministeren har sagt. Men selve prinsippet der er etter min oppfatning riktig.

Med hensyn til Andøya vil jeg få si at det er klart at det ikke kan ha de følger om man tar imot denne vingen, at man da nødvendigvis også skal måtte ha en til. Det ble jo sagt den gang Andøya ble vedtatt, at den ville ikke komme til å ligge ubenyttet og tom, fordi vårt flyvåpen i nord – og da spesielt det som er stasjonert i Bodø – vil bruke de tre flyplasser Andøya, Bodø og Bardufoss som et triangel.

Statsråd Langhelle: Først en bemerkning til det som var sagt av hr. Røiseland, hr. Kjøs har jo forøvrig svart på det. – Det er ikke på noen måte slik at om vi sier ja til å motta materiell til en ny ving med dagjagere, så vil det føre til et neste steg. Jeg vil tvertimot si det slik, at om vi *ikke* sier ja, vil det føre til ett nytt steg. Men i samme grad som vi styrker vårt eget flyvåpen, vil det spørsmålet avta i aktualitet. Jeg tror nok jeg kan si det slik, at det første ønskemål var at vi skulle ta imot en ving amerikanske dagjagere og stasjonere dem her. Punkt 2 er det som jeg nevnte som det første punkt i Frank Nash' antydning, at vi skulle la en skvadron av amerikanske fly komme hit til stadighet, og den tredje mulighet er det som vi nå drøfter, at vi i stedet for begge de andre løsningene velger en tredje, nemlig at amerikanerne gir oss det materiell vi trenger for selv å sette opp en ving med dagjagere. Men for å gjenta det jeg allerede har sagt, i samme grad som vi selv styrker vårt flyvåpen, vil behovet for hjelp fra andre avta.

Hr. Hambro nevnte debatten i komiteen i 1952. Hele den debatten om å finne frem til en annen løsning, nemlig den løsning at vi selv skulle skaffe vingen, var på det tidspunkt helt akademisk, fordi det overhodet ikke forelå tilbud om at de ville gi oss flyene. Det var for meg den gang det helt vesentlige at det ikke forelå noe slikt tilbud. Men det er riktig, som hr. Hambro påpekte, at spørsmålet om personell spilte den gang en stor rolle i debatten, og likeså det at man meget klart så vanskelighetene

ved å skaffe økt personell til Flyvåpenet. Der har de militære myndigheter, som jeg fortalte, nå påny vurdert stillingen etter at denne antydning foreligger, og de tillegger det så stor betydning at vi kan si ja til det tilbudet, at de er villige til å skrape ganske kraftig for å skaffe det personell som er nødvendig. Men det vil, som jeg også pekte på i mitt første innlegg, føre til engangsutgifter av en viss størrelse, og det vil føre til økte driftsutgifter for Flyvåpenet.

Det er et spørsmål som også har sammenheng med den sak som her drøftes, og det er spørsmålet om å få utbygd en forsyningskommando for Flyvåpenet. Det er en sak som vi arbeider med, og som vi håper i all fall delvis å få løst ved fellesfinansiering, av infrastrukturmidler.

Utenriksminister Lange: Hr. Kjøs sa jo det som er kjernen under drøftingene i denne sak, at med den nåværende målsetting er vårt flyvåpen utilstrekkelig til å føre et effektivt forsvar av Norge, og enhver styrking av flyvåpenet vil minske avstanden mellom det som militært sett ansees som et minimum og det vi har, og dermed også minske problemet om hjelp utenfra. Vi har jo tatt det standpunkt at av politiske grunner – både innenrikspolitiske, men først og fremst utenrikspolitiske grunner – har vi med åpne øyne tatt den risiko som det innebærer å ha et utilstrekkelig flyvåpen, uten å ta imot stasjonering av allierte fly. Det er et standpunkt som det har lyktes å få forståelse for på politisk hold i den amerikanske regjering, både den foregående og den nåværende, og i begge de to britiske regjeringer som vi har hatt med å gjøre i den tid vi har stått overfor dette problemet. Men vi skal ikke lukke øynene for at det har vært langt vanskeligere å få forståelse for dette standpunkt på alliert militært hold, og det er grunnen til at trass i de høyeste politiske myndigheters aksept av vår basepolitikk, dukker spørsmålet om vi allikevel kan forandre den, om og om igjen opp påny under NATO-stabens arbeid med problemet om forsvaret av nordregionen. Og jo mer vi kan gjøre for å bygge et norsk luftforsvar opp imot det militært nødvendige minimum, desto mindre risiko vil det være for at det påny dukker opp slike henstillinger fra alliert militært hold om å forandre vår basepolitikk. Derfor ser jeg det fra et utenrikspolitisk synspunkt som en absolutt fordel at vi kunne få den antydning som foreligger, materialisert i et fast tilbud om denne ving, og ta de nødvendige tilpasninger i vårt forsvarsbudsjett, som det vil nødvendiggjøre.

Jeg er helt enig med hr. Hambro i at vi skal heller ikke se helt bort fra det inntrykk det vil gjøre om vi nå sier nei. Det vil da vel bli tatt som et tegn på at vi kanskje er noe vel lettsindige, når vi har denne mulighet for uten antydning til modifikasjon av vår basepolitikk å styrke vårt forsvar såpass vesentlig som dette betyr. Hvis vi da sier nei til det, vil det bli oppfattet som at vi har latt oss påvirke svært sterkt av hyrde-tonene fra Moskva.

Formannen: Jeg vil bare ganske kort gi min tilslutning til det hr. Hambro sa og som utenriksministeren gjentok. Jeg tror vi skal overveie meget vel de politiske virkninger av et avslag her. For vi vet jo at internasjonalt sett er vår basepolitikk en

belastning, og hvis vi nå avslår et slikt tilbud om at vi kan overta vingen selv og fly den selv, så vil det gjøre et ganske eiendommelig inntrykk.

Nå er det jo så som forsvarsministeren gjorde oppmerksom på i og med at han sa at tilbudet ikke var helt fast – tilbudet er vel ikke publisert, og et avslag ville vel sannsynligvis heller ikke bli publisert, men jeg tror det kan gjøre et visst inntrykk i kretser som er ganske avgjørende for mulighetene av at dette landet blir forsvart. Vi vet jo alle at det pågår – om vi skal kalle det så – en strategisk strid innen SHAPE, og at det er visse tendenser som kanskje særlig har gjort seg gjeldende fra fransk hold til å skyve Norge rent strategisk til side, og nettopp disse kretser – ledende militære kretser – ville jo bli klar over og være oppmerksom på vårt avslag, og det er jo da en utvilsom fare for at slike tendenser kan styrkes i ganske betraktelig grad. For når vårt forsvar er basert i så høy grad som tilfellet er på øyeblikkelig alliert hjelp, så tror jeg vi må tillegge dette hensynet ganske stor vekt, og jeg vil si at vi må meget nøye overveie hvilke virkninger et avslag kan ha.

Gerhardsen: Jeg vil også som andre medlemmer av komiteen si at min umiddelbare reaksjon på den løsning forsvarsministeren her har antydnet, vil gå i positiv retning. Av de tre alternativer som har vært antydnet, er etter min mening denne den eneste som det i all fall for tiden er mulig for oss å kunne godta. Her vil vi kunne få en betydelig styrking av vårt luftforsvar uten at det skulle være noen hverken utenrikspolitiske eller innenrikspolitiske betenkeligheter ved det. Vanskelighetene vil ligge på det rent praktiske plan når det gjelder spørsmålet om å skaffe tilstrekkelig personell i Norge. Det mener altså nå forsvarsministeren at en skal kunne klare. Så er det da spørsmålet om den økonomiske belastning, i engangsutgifter nå 18-20 mill. kroner og i årlige driftsutgifter noe om lag 35 mill. kroner, og det er ikke små beløp det her dreier seg om. Vi må naturligvis være oppmerksom på at det er denne side av saken vi som representanter for Stortinget først og fremst har plikt på oss til å legge vekt på når vi skal gi Regjeringen et råd på det nåværende tidspunkt. Hvis en kan finne en løsning etter den linje militærkomiteens formann, hr. Kjøs, var inne på, er det etter min mening ubetenkelig, og jeg syntes at hans argumentasjon der hørtes riktig ut. Om det er mulig helt ut å finne dekning for det, er naturligvis en annen sak. For mitt vedkommende vil jeg ikke si at jeg tør være så optimistisk, men etter min mening vil det være av nokså stor betydning at departementet kan arbeide videre med denne sak med sikte på å kunne dekke mest mulig av disse økte utgifter innenfor rammen av det budsjett vi nå allerede har.

Når det så gjelder spørsmålet om den videre behandlingsmåten, har Regjeringen tenkt noe på det? Jeg går ut fra at vår befatning med saken i denne omgang utelukkende er den at Regjeringen på den ene side vil orientere den utvidede utenrikskomite og samtidig ha dens reaksjon. Men vet Regjeringen nå noe mer om når saken i tilfelle kan komme fram til behandling og på hvilken måte den skal behandles? Det ville det også være av en viss interesse å få klart.

Smitt Ingebretsen: Jeg kan ikke se saken på annen måte enn at vi her står foran et elskverdig amerikansk tilbud om å avlaste oss de militære konsekvenser av vår basepolitikk, og til det kan jeg jo ikke skjønne at man kan si nei. Det er også fra vår side i 1952 sagt at vi er klar over at vi må skaffe en styrkelse av vårt eget forsvar for å kunne hevde den politikk som vi på eget initiativ har innledet når det gjelder våre baser.

Det ble sagt at dette må ikke være et skritt som skal nødvendiggjøre nye skritt. Jeg tror ikke man skal lukke øynene for at det kan komme nye skritt, og innbille seg at i og med at dette er gjort, er hele den historien løst. Man må sikkert forberede seg på at det også kan komme noe etter dette, - men ikke fordi man går med på dette, men fordi eventuelt dette skritt ikke er langt nok. Jeg vil også advare mot at man nå eventuelt skulle si ja i tillit til at man kan spare inn for øvrig på forsvarsbudsjettet det som dette koster. Der vil jeg også tro at det vil være nødvendig for dem som skal forhandle med amerikanerne om disse tingene, å få klarhet over hvorvidt en sådan besparelse på de øvrige forsvarsutgifter går inn i amerikanernes forutsetninger for å yte dette. Amerikanerne har altså sagt at det må ikke gå til fradrag på de flyskvadronene vi har, det er ikke forutsetningen, det må komme på toppen. Men jeg vil jo ikke anse det for å være på forhånd gitt at de amerikanske myndigheter med et sådant tilbud som dette vil si at det er i overensstemmelse med forutsetningene for tilbudet hvis vi skjærer inn på andre utgifter for å ta imot tilbudet. Det er av de ting som man i all fall bør bringe på det rene på forhånd, så man ikke baketter sier at ja, det var vi ikke oppmerksom på.

Som sagt, jeg tror at vi her står overfor et tilbud som jeg ikke kan skjønne at vi kan si nei til, fordi det er en utvei til å fortsette den basepolitikk som vi har ment at det av politiske grunner er nødvendig å føre, og som så vidt jeg skjønner er den eneste utvei i dag. – Ikke minst fordi at, hvis jeg ikke tar helt feil, så er man innenfor NATO nå gått over til å legge stadig større vekt på luftforsvaret og i det hele tatt på luftstyrkene både i forsvar og i angrep, og da er det naturlig at det kommer til å få konsekvenser for oss, og at det naturlig bringer vår basepolitikk inn i bildet på en måte som meget lett og om ikke så svært lang tid kan bringe den i en situasjon som vil kreve en revisjon hvis ikke vi på annen måte kan avlaste den militære belastning av den politikk vi fører.

Røiseland: Nei, eg skjønner også det, at om vi tok imot dette tilbodet om vingen til Rygge, har vi sjølvsagt ikkje dermed forplikta oss til å ta også ein ving til Andøya. Det er klårt at i dette steget er ikkje inkludert noko nytt steg, det forstår eg òg. Men når eg likevel skal vurderer om vi kan ta den økonomiske byrda som fylgjer med dette, synest eg det er naturleg å sjå det heile i samanheng, og då bør vi i alle fall prøva å få eit visst oversyn over det nye tiltak, det nye steg, som vi må rekna med kan koma i den næraste framtid, for det vil då bli eit nytt tillegg til byrdene.

No sa formannen i militærnemnda at det vil ikkje bli noko tomrom oppe ved Andøya. Nei, det kan vera, at det ikkje vil bli det. Eg har alltid hatt ein viss redsel – og har også fått den redsel etter samråding med militære – for at det kunne bli for lite folk og materiell der oppe, og då må ein etter mi meining leggja desse to ting

saman. Og eg vil nok seie at eg ser med ein viss otte på den tyngsel som dei militære utgiftane er, ikkje berre på vår økonomi, men også på forsvarsviljen – eg gjer det. Det er ei viss grense som vi ikkje må gå over. På den andre sida skjønner eg også godt at det er ikkje lett å gå imot og seia nei til dette tilbodet. Det er også klårt, som det er sagt her så sterkt, at tek vi imot dette tilbodet, vil ynsket utanfrå om at vi skal ha framande troppar i fredstid, minka, og at så skjer meiner eg er over lag viktig. Det er ikkje minst det som må vera avgjerande, så ut frå det omsyn torer ikkje eg våga å rå Regjeringa til å seia nei til tilbodet, trass i alt.

Harald Torp: Jeg slutter meg i det vesentlige og i konklusjonen til det hr. Kjøs sa. Men jeg tror man bør advare mot den ønsketenking at fedrelandet er reddet om vi får denne vingen. Det er jo ikke annet enn et surrogat for baser, og kanskje ikke noe så særlig godt surrogat heller.

Hr. Røiseland talte om tomrommet ved Andøya. Jeg vil da spørre: hva med det tomrommet som vil komme til å ligge mellom Andøya og Rygge flyplass hvor denne vingen skal stasjoneres og hvor det ikke er spørsmål om stasjonering av amerikanske fly i noen større utstrekning? Jeg vil gjerne si, at så lenge ikke det tomrommet er fylt, vil jeg gjerne se at det kommer «et neste skritt». Det ene trekker det andre med seg. Jeg synes det er en uforsiktig forsvarspolitik å la hele landet stå å si mellom nordpolskalotten og det sydlige Norge ligge på den måte som det gjør i dag.

Wikborg: Det er uhyre vanskelig for oss som er nye i denne komite, å gjøre seg opp en mening om et så komplisert spørsmål som dette. For det er både forsvarspolitisk viktig og utenrikspolitisk viktig. Det er vel hensynet til forsvaret som er det mest avgjørende. Når alle sjefene går så sterkt inn for dette, er det praktisk talt umulig å gå mot det. Et hensyn som naturligvis også veier tungt, skjønt jeg ikke synes det er det avgjørende, for det er det forsvarsmessige som må være det avgjørende, er dette at basetrykket blir noe mindre. Der er jeg forresten ikke så helt klar over situasjonen. Det ble sagt at disse pilotene skal utdannes i Amerika. Jeg tenkte meg muligens at det kunne ha vært planen at de skulle utdannes i Norge av amerikanske eksperter, men det skal de altså ikke.

Det er jo noe som vi alle er klar over, at med våre 3 millioner og med vårt store land og vanskelige beliggenhet, kan vi ikke få noe hundre prosents forsvar. Spørsmålet er bare: Hvor går grensen for det som er mulig? Jeg håper at det lar seg gjøre, som det har vært nevnt, å innpasse dette så noenlunde i det driftsbudsjett som vi allerede har, slik at det vesentlig blir engangsutgiftene som kommer til belastning på budsjettet. Noe særlig optimistisk er jeg dog ikke på det punkt.

Jeg mener også at vi må la hver dag ha nok med sin egen plage. Vi kan ikke ta standpunkt til dette ut fra alt hva som kan komme til å skje i fremtiden, for det er avhengig av så mange faktorer som vi ikke kjenner i dag. Så får vi nøye oss med å ta hensyn til denne ene planen her og de muligheter den innebærer. Da jeg forstår at det utenrikspolitisk ikke er noen betenkeligheter ved dette, men snarere tvert i mot, skjønner jeg ikke at vi har noe valg, slik som saken ligger an.

Kjøs: Det er jo helt innlysende at vårt flyvåpen blir vesentlig styrket ved at vi tar mot denne vingen, og spesielt av den grunn at vi da får en jagertype som vi ikke har nå, men som vi trenger. Og om man mener, hvilket er riktig, at man kunne trenge mere, så kan jo ikke det være til hinder for at vi tar mot det som vi nå har tilbud om, og som vi mener vi kan klare rent praktisk å ta mot og sette opp.

Når det gjelder den økonomiske side av saken, uttrykket jeg det slik at jeg ser dette så viktig, at selv om man måtte innpasse dette i vårt driftsbudsjett, vil jeg allikevel anse det riktig å gjøre det, fordi dette er det mest effektive vi kan gjøre. Men om man, når man har utredet det, finner at man helt ut bør innpasse det, det vil jeg ikke ha sagt noe om før jeg ser utredningen. Men jeg mener som konklusjon at det må være riktig å ta mot jagervingen ut fra forsvarsmessige hensyn og ut fra utenrikspolitiske hensyn.

Statsråd Langhelle: Jeg vil gjerne poengtere engang til at det som i dag foreligger, er en antydning, det er ikke et bindende tilsagn, og det er spørsmål om vi skal gripe den antydning som foreligger og se hva vi kan få ut av den. Det er for såvidt ikke noe mer Regjeringen på det nåværende tidspunkt ønsker enn å gå videre med saken og undersøke mulighetene for at antydningen kan forandre seg til et bindende tilsagn.

Hva tidspunktet angår – det var hr. Gerhardsen som spurte om det – så er det vanskelig å si noe bestemt om hvordan timeplanen kan bli på amerikansk side. Det naturlige vil være at Regjeringen nå tar opp saken på offisiell måte med de amerikanske myndigheter. Jeg antar at det så vil komme en periode med gjensidige drøftelser og undersøkelser og at dette etter hvert vil ta form av et bindende tilsagn fra amerikansk side.

Det blir først i 1957 at hele vingen vil komme inn på det norske driftsbudsjett. Det vil ikke ha noen umiddelbar konsekvens for det budsjett som nå er under behandling og som delvis er behandlet.

Hr. Smitt Ingebretsen spurte om vi kan spare inn og gjøre det på en slik måte at det blir godkjent av våre allierte. Ja, det spørres hvor vi sparer. Det er riktig at vi kan ikke spare akkurat nær sagt på måfå. Vi har tatt på oss visse forpliktelser. Vi skal f.eks. ha to stående brigader. Vi kan ikke sløyfe den ene og bruke pengene til dette her. Men det er ganske klart at innenfor det store felt som Forsvaret i dag utgjør, er det områder hvor det er mulig å spare uten at det går ut over den målsetting som vi har forpliktet oss til overfor NATO, og det er på de feltene vi bør sette inn våre bestrebelser.

Hr. Røiseland nevnte spørsmålet om de «nye steg» eller «neste steg». Der er jeg for såvidt enig i den formulering som hr. Smitt Ingebretsen ga, at om det kommer nye forslag, kommer det ikke som følge av at vi her sier ja, jeg vil si tvertimot, på tross av at vi sier ja. Men jeg vil også føye til at jeg kjenner i dag ikke noe til at slike forslag vil komme. Det er ingen som helst antydning i den retning som norske myndigheter kjenner til.

Det er riktig, som hr. Wikborg antok, at pilotene vil bli utdannet i Amerika. Det er en del av det antydende tilbud at pilotene skal utdannes gratis i Amerika.

Hambro: Jeg vil gjerne si at jeg har oppfattet stillingen ganske slik som forsvarsministeren nu har definert den. Jeg vil bare be om at man handler raskt likeoverfor Amerika, både fordi enhver forsinkelse vil skyve ut tidspunktet for en nødvendig styrkelse av vårt forsvar, og fordi det vil vekke misstemning hvis vi betenker oss altfor lenge. Jeg går da ut fra at spørsmålet om hvor man eventuelt kan spare, vil bli drøftet i nye møter mellom formodentlig de to komiteer, militærkomiteen og utenrikskomiteen og Regjeringen. Jeg vil bare be om at man ikke går ut fra uten videre at man kan spare store beløp på Marinen, som det er altfor lite bevilget til som det er. Men hva der vil virke uhyre gavnlige i Stortinget, det er at man sparer inn på alt det mer eller mindre unødvendige personell som man har hobet opp i disse år i kontorer og administrasjonsstaber. Der er en så stor misnøye og en så sterk kritikk over dette at alt hva man der kan gjøre vil ha en betydning bortsett fra den økonomiske i å styrke forsvarets stilling i omdømmet både i Stortinget og utenfor Stortinget.

Bøyum: Korleis ein snur og vender dette, så blir vel resultatet det at jo meir vi tek av det eine eller det andre, så vil konsekvensen på lang sikt vera at vi bind oss til svære utgifter. Eg trur vi må sjå i auga at vedlikehald og drift av det som vi tek på oss, blir ei svær historie. Men kva skal vi gjera dersom vi trur det er naudsynleg for å berga livet som nasjon?

.....

Og når ein då ser det heile i samanheng, blir naturlegvis spørsmålet: Kva skal vi taka? Flyvåpnet eller andre stridskrefter? No meiner dei som er fagfolk her at i dette høve trur dei at ein slik ving vil vera noko av det vi får mest att for. Det har eg ingen føresetnad for å kunna ha noko meining om, men eg skulle vera tilbøygjeleg til å tru at det er rett. Eg ser ikkje, slik som situasjonen er no, dette om det blir litt meir eller mindre utgifter som det avgjerande spørsmålet, jamvel om det sjølv sagt, slik som det har vori sagt her, er ei grense, men eg er sikker på at det norske folket, dersom det kjenner situasjonen og veit kva det gjeld, er viljug til å bera utgiftene. Det kjenner eg meg heilt trygg på, dersom ein er overtydd om at her blir det nytta på rette måten.

Men det som eg gjerne ville ha høyrte noko om frå dei som kan desse ting, det er korleis ein vurderar spørsmålet om fordelinga av utgiftene på dei tri våpenarter, hær, flåte og fly, for det må jo ei rasjonell fordeling til der.

Forsvarsministerens svar ble ikke inntatt i referatet.

Formannen: Hvis ingen andre forlanger ordet, går jeg ut fra at komiteen er enig i at Regjeringen undersøker om det antydende amerikanske tilbud på å overta en ving dagjagere kan omgjøres til et bindende tilsagn, og da under de forutsetninger som forsvarsministeren har nevnt. Hvis der skulle vise seg å dukke opp nye vilkår

som ikke er nevnt, går jeg ut fra at Regjeringen kommer tilbake til den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite med saken.

I tilknytning til et par bemerkninger om et spesielt spørsmål ble strøket av referatet etter forslag fra utenriksministeren uttalte

Hambro: Jeg vil bare nevne en ting i tilslutning til det utenriksministeren sa om å la noe gå ut av referatet. Jeg tror det vil være en vinning at man har et utvalg som går igjennom referatene fra disse møter. Jeg har vært nødt til å gjennomgå en mengde referater fra gamle møter i utenrikskomiteen, både møter hvis stenografiske referater har vært trykt og møter hvis stenografiske referater ikke har vært trykt, og det lar seg jo ikke nekte at der faller mange uttalelser som aldri har vært beregnet på i noen form å publiseres, improviserte, tilfeldige uttalelser, som bare kunne gjøre skade hvis de noen gang ble kjent. Så jeg tror det ville være en vinning om man hadde et utvalg som kunne gå igjennom disse referater, så ikke alt som her har vært talt over bordet beror i hemmelige arkiver for engang å offentliggjøres.

Formannen: Formannen skal være oppmerksom på saken og komme tilbake med et eventuelt forslag på et senere møte.

Møtet hevet kl. 10.30.